

УДК 336.76

Козьменко О. В., к.е.н., доцент

Шкільник І. О., к.е.н., доцент

Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України»

ЩОДО ПИТАННЯ НЕОБХІДНОСТІ РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто теоретичні засади формування стратегії розвитку фінансового ринку України. Проведено аналіз існуючої законодавчої бази, що регламентує державне прогнозування та розробку програм соціально-економічного розвитку, в тому числі програм розвитку фінансового ринку.

Ключові слова: фінансовий ринок, стратегія розвитку, прогнозування, програма економічного розвитку.

Kozmenko O.

Shkolnik I.

IN RELATION TO A QUESTION NECESSITY OF DEVELOPMENT STRATEGIES OF FINANCIAL MARKET DEVELOPMENT OF UKRAINE

In the article theoretical bases of formation of strategy of development of the financial market of Ukraine are considered. The analysis of existing legislative base which regulates the

state forecasting and working out of programs of social and economic development, including programs of development of the financial market is carried out.

Keywords: the financial market, strategy of development, forecasting, the program of economic development.

Козьменко О. В.,

Школьник И. О.

ОТНОСИТЕЛЬНО ВОПРОСА НЕОБХОДИМОСТИ РАЗРАБОТКИ СТРАТЕГИИ РАЗВИТИЯ ФИНАНСОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ

В статье рассмотрены теоретические основы формирования стратегии развития финансового рынка Украины. Проведен анализ существующей законодательной базы, что регламентирует государственное прогнозирование и разработку программ социально-экономического развития, в том числе программ развития финансового рынка.

Ключевые слова: финансовый рынок, стратегия развития, прогнозирования, программа экономического развития.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Українська економіка протягом останніх років демонструє поступальний розвиток, що проявляється перш за все в темпах зростання валового внутрішнього продукту країни та в стабілізації національної грошової одиниці. Безумовно, що в цей час формувались внутрішні джерела та механізми зростання економіки, що пов'язані з відносною макроекономічною стабільністю та розширенням внутрішнього попиту. Водночас, на сучасному етапі розвитку національної економіки бажаний був би перехід від екстенсивної моделі економічного розвитку до інтенсивної. Такий перехід означає значне зростання впливу інвестиційних та інноваційних факторів на економічну динаміку. При цьому суттєво буде зростати роль фінансового ринку як механізму, здатного забезпечити інтенсивний тип розвитку економіки шляхом трансформації заощаджень в інвестиції, перш за все довгострокового характеру.

Таким чином, на даному етапі досить актуальним є питання розробки інноваційної стратегії економічного розвитку країни і, в тому числі як її базової складової – стратегії розвитку фінансового ринку країни. На сьогодні вирішення даного питання, на нашу думку, знаходиться лише на початковій стадії методологічного і науково-методичного опрацювання.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню проблеми становлення та розвитку фінансового ринку в Україні приділяється досить значна увага провідними науковцями такими як Барановський О. І., Василик О. Д., Геєць В. М., Лютий О. І., Опарін В.М., Корнев В.В. та ін. Водночас з огляду на ту економічну ситуацію, що склалася на сьогодні в Україні, а саме високий рівень мінливості економічного середовища як під впливом турбулентності світового фінансового ринку, так і під впливом виключно внутрішніх національних чинників, практично відсутні дослідження стосовно стратегії розвитку фінансового ринку та, відповідно формування його базової моделі розвитку. В зв'язку з цим дослідження проблем формування стратегічних напрямів розвитку фінансового ринку України має, на наш погляд, не лише суто теоретичне, але і вагоме практичне значення.

Цілі статті. Метою нашого дослідження є теоретичне обґрунтування необхідності розробки та реалізації комплексної стратегії розвитку фінансового ринку, з огляду на особливості його формування та розвитку в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Забезпечення економічного зростання вимагає узгодженого рішення завдань формування технологічної, інституціональної та організаційної структур, здатних з'єднати всі необхідні елементи в загальний відтворювальний контур зростання нового технологічного укладу й створити умови для модернізації й підвищення ефективності всієї економіки. Повинно бути забезпечене також сприятливе макроекономічне середовище й сформовані адекватні мотиви поведінки суб'єктів господарювання та організаційні форми на мікрорівні.

Макроекономічна політика повинна забезпечувати сприятливі умови для рішення перерахованих завдань, гарантуючи стабільність, задовільний інвестиційний і інноваційний клімат, а також підтримувати конкурентоспроможність національної економіки, адекватну валютну й фінансову політику. На мікрорівні важливо забезпечити чіткість і визначеність прав власності, що гарантують дотримання високого рівня відповідальності за керування підприємствами, та стимулюють належну мотивацію підприємницької діяльності на підвищення ефективності виробництва, впровадження прогресивних нововведень, освоєння сучасних методів керування [2].

Слід зазначити, що для успішної реалізації макроекономічної політики повинна бути сформована і прийнята на державному рівні стратегія розвитку як країни в цілому, так і окремих секторів економіки. При

цьому термін «стратегія», як правило, використовується як синонім програми, проекту, концепції доктрини [1].

В Україні основним законодавчим документом, що регламентує процес державного прогнозування економічних програм є Закон України «Про державне прогнозування та розробку програм економічного і соціального розвитку України» [6]. Зазначений документ визначає правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць як складової частини загальної системи державного регулювання економічного і соціального розвитку держави. Необхідно підкреслити, що в даному законодавчому акті взагалі не згадується про необхідність розробки саме стратегії розвитку, що, на наш погляд, пов'язано з тим, що стратегія повинна відображати довгостроковий варіант розвитку, а в законодавстві термін розробки державних прогнозів та планів обмежений короткостроковим та середньостроковим періодом як на загальнодержавному рівні, так і на рівні окремих галузей економіки або окремих адміністративно-територіальних одиниць.

В Україні сьогодні, на нашу думку, є необхідність у проведенні прогнозування в більш довгостроковому періоду, а отже це в свою чергу вимагає розробки стратегії розвитку. В зв'язку з цим доцільно розглянути характерні особливості притаманні саме стратегії. Необхідно підкреслити, що серед країн, що виділились із складу колишнього СРСР, більшість на сучасному етапі вже мають розроблені стратегічні програми розвитку як макроекономіки вцілому, так і фінансового ринку зокрема. Так, в Російській Федерації було розроблену «Стратегію розвитку фінансового ринку Російської Федерації на період 2006-2008 роки», в Казахстані розроблена «Концепція розвитку фінансового сектору республіки Казахстан на 2007 -2011 роки».

Якщо розглядається стратегія розвитку на загальнодержавному рівні, то, очевидно, це повинен бути офіційний документ, затверджений відповідними органами державної влади, що встановлює мету та принципи економічної політики, якісні та кількісні параметри економіки на період, що перевищує термін п'яти років, та включає етапи та методи досягнення визначеної мети.

Характерними ознаками стратегічних орієнтирів повинні бути, поперше, масштабні об'єкти як предмет стратегії, тобто – економічний розвиток країни вцілому, розвиток її окремих секторів та галузей еко-

номіки, а також регіонів. В даному контексті необхідно підкреслити, що в згаданому раніше Законі України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» відсутній такий об'єкт, як сектор економіки, а основна увага приділяється саме галузям і має спрямованість виробничого характеру, тобто з суттю йдеться про спрямування даного законодавчого документу на реальний сектор економіки [6]. В контексті нашого дослідження необхідно підкреслити, що не охопленим залишився саме фінансовий сектор країни, який на сьогодні потребує розробки стратегії свого подальшого розвитку на законодавчому рівні з метою впорядкування як його механізму функціонування, так і окреслення ключових моментів формування засад тієї моделі в напрямку формування якої повинно рухатись і законодавче забезпечення і розвиток інститутів фінансового ринку та його інфраструктури.

По-друге, характерною ознакою стратегії повинно бути її прийняття на рівні вищих органів державної влади – Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів. Таким чином, стратегія повинна відображати якісну інформацію, носієм якої є певна сукупність законодавчих та нормативно-правових документів.

Одним із важливих вітчизняних документів, що частково можна розглядати як стратегічну програму є «Концепція державної цільової програми модернізації ринків капіталу в Україні», прийнята Кабінетом Міністрів в листопаді 2007 р. [3]. На наш погляд, даний документ має важливе значення з огляду на існуючі проблеми в формуванні та розвитку ринку капіталу України, але він повинен стати складовим елементом стратегічної програми розвитку фінансового ринку країни вцілому. Прийняття окремих концепцій, в тому числі основних засад грошово-кредитної політики на 2008 р., в рамках середньострокової стратегії, окресленої Національним банком України [5] не дозволяє мати комплексного уявлення про виникаючі проблеми на фінансовому ринку та можливості їх ефективного вирішення, спричиняє появу цілого ряду нормативних документів, що носять дублюючий характер, або ж взагалі призводить до ситуації, коли діяльність фінансових посередників одночасно знаходиться під контролем декількох державних органів. Слід зазначити, що така ситуація пов'язана і з тим, що до теперішнього часу ринкові трансформаційні процеси, які відбувались в Україні базувались, перш за все, на практичному досвіді і при певному дефіциті науково-теоретичних досліджень та обґрунтувань.

Враховуючи все вищезазначене, на сьогодні виникає суттєва необхідність в розробці стратегії розвитку як економіки країни в цілому, так і окремих її секторів. Особливо важливого значення набуває розробка стратегії розвитку фінансового ринку України, оскільки саме вона повинна стати:

- специфічною формою економічної політики і основою забезпечення ефективного інвестиційного процесу в країні;
- специфічною формою економічної політики за допомогою якої можна видозмінити модель фінансового ринку країни;
- стратегією тих секторів економіки, де діє складний спектр інтересів – фінансовий ринок є саме типовим прикладом перетину інтересів значної кількості учасників, починаючи від емітентів, які діють і в реальному, і у фінансовому, і у державному секторі, до фінансових посередників таких як інституціональні інвестори та посередники інфраструктури фінансового ринку, та завершуючи потенційними інвесторами, якими можуть виступати як населення, так і суб'єкти господарювання та держава;
- формою економічної політики, яка здатна забезпечити перехід від одного етапу розвитку фінансового ринку до іншого більш якісного.

Слід підкреслити, що на розробку стратегії економічного розвитку країни в цілому і її окремих секторів суттєвий вплив має процес глобалізації, який особливо інтенсивно відбувається в рамках міжнародного фінансового ринку. Тому, формуючи стратегію економічного розвитку необхідно, з одного боку, розробити заходи, що дозволили б національній економіці гармонійно ввійти в міжнародний економічний простір, і з іншого боку – захистити певним чином недостатньо розвинені сектори економіки від швидкого поглинання міжнародними корпораціями.

В ході проведеного дослідження було виявлено, що в Україні навіть на законодавчому рівні не окреслена необхідність розробки стратегічних програмних документів, адже як зазначалось раніше система прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України складається в основному з документів, що мають короткостроковий та середньостроковий характер.

Стосовно нормативних документів, що регулюють процес розвитку фінансового ринку слід підкреслити, що вони носять фрагментарний характер та мають максимум середньостроковий горизонт дії. Зокрема, Кабінетом Міністрів України було розроблено Концепцію Державної цільової економічної програми модернізації ринків капіталу в Україні [3], що стосується виключно проблем розвитку ринку капіталу. Крім того,

окремо Національний банк України формує основні засади грошово-кредитної політики [5]. Так в основних засадах грошово-кредитної політики на 2008 р., що схвалені рішенням Ради Національного банку України від 28 листопада 2007 р. зазначено, що грошово-кредитну політику Національний банк України здійснюватиме, виходячи із середньострокової стратегії, основні положення якої полягають в орієнтації на необхідність поступового переходу до монетарного режиму, що ґрунтується на цінovій стабільності, на основі створення низки макроекономічних, фінансових та інституційних умов, серед яких макроекономічна та фінансова збалансованість, поступовий перехід до режиму вільного плавання обмінного курсу, достатній розвиток ринку цінних паперів, трансмісійних механізмів, комунікації центрального банку із суб'єктами господарювання і населенням;

Необхідно підкреслити, що оскільки зазначений нормативний документ розрахований на короткостроковий період, то він містить конкретні показники, яких необхідно дотримуватись з метою забезпечення стабільності національної грошової одиниці шляхом впливу на її курсову складову. Що ж стосується дій Національного банку України на довгостроковий період, то вони не набувають чіткої форми у вигляді розробки документів стратегічного розвитку.

Якщо ж повернутись до документу, що визначає напрямки розвитку ринку капіталу в країні, то необхідно зазначити, що даний документ не є безпосередньо програмою розвитку ринку капіталу, а це лише «концепція програми». Якщо ж звернутись до сутності самого терміну «концепція», то він означає систему або розуміння (від лат. *conceptio*), тобто це певний спосіб розуміння, трактування якого-небудь предмета, явища, чи процесу, основна точка зору на предмет, або ж керівна ідея для систематичного їх висвітлення. На нашу думку, зазначений документ являє собою саме керівну ідею для систематичного висвітлення розуміння процесу розвитку ринку капіталу в країні.

Висновки. Отже, проведене нами дослідження дозволяє стверджувати, що на сучасному етапі функціонування фінансового ринку країни фактично розробленими є окремі програмні документи, що включають перелік заходів, спрямованих на досягнення як правило короткострокових цілей. В Україні на сьогодні відсутній програмний документ у вигляді стратегії або концепції розвитку фінансового ринку в цілому, який би передбачав розробку комплексної системи заходів, спрямованих на ре-

гулювання грошового ринку, ринку капіталу та ринку похідних цінних паперів.

Якщо мова йде про грошовий ринок, то програмні документи формуються Національним банком України на середньо та короткостроковий період. Зазначені документи відрізняються достатньо точними завданнями та конкретизованими кінцевими програмними показниками.

Проведений нами аналіз концепції державної цільової економічної програми модернізації ринків капіталу в Україні, дозволяє стверджувати, що по-перше, саме визначення ринку капіталу не зовсім збігається із трактуванням даного сегменту фінансового ринку з теоретико-фінансової точки зору, та по-друге, відсутністю чіткості окреслених завдань, що розраховані на п'ять років.

Враховуючи все вище зазначене, можна зробити висновок, що на сучасному етапі розвитку фінансового ринку назріла суттєва необхідність розробки стратегії його розвитку на довгостроковий період для приведення його складових елементів у відповідність до потреб перш за все реального сектору економіки країни, який на сьогодні вимагає значних ресурсів довгострокового характеру, отримати які можливо лише через механізм функціонування фінансового ринку.

1. Анчишкіна О. В. Государственные стратегические программы социально-экономического развития: состояния и перспективы // Проблемы прогнозирования. – 2005. – № 6. – С. 27-43.
2. Комков Н. И., Ерошкин С. Ю., Кравченко М. В. Анализ и оценка перспектив перехода к инновационной экономике // Проблемы прогнозирования. – 2005. – № 6. – С. 10-26.
3. Концепція Державної цільової економічної програми модернізації ринків капіталу в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8. 11. 2007 р. № 976-р. // www.kmu.gov.ua
4. Лібералізація руху капіталу в ході євроінтеграції: досвід країн Центральної Європи: Монографія / Ред. Єпіфанов А. О., Козьменко С. М., Макаренко М. І. – Суми: УАБС НБУ, 2007. – 109с.
5. Основні засади грошово-кредитної політики на 2008 рік. Схвалені рішенням Ради Національного банку України від 28 листопада 2007 р. № 18 // www.bank.gov.ua
6. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23. 03. 2000 № 1602-III // www.rada.gov.ua
7. Розанова Н. Развивающиеся рынки капитала: чему учит мировой опыт // Мировая экономика и международные отношения. – 2007. – № 2. – С. 24-31.
8. Хорольський В. П., Коровіна О. В., Харін С. А. Економіка України: позитивна динаміка та структурні проблеми розвитку // Зб. наук. пр. «Економіка: проблеми теорії та практики». – Випуск 233: В 5 т. – Т 1. – Дніпропетровськ: ДНУ. – 2007. – С. 31-38.